

EEN WONDER-MEDECIJN IN GENT

Sint-Fiacre: Sint-Baafskathedraal - Klooster Groenen Briel - Sint-Martinuskerk

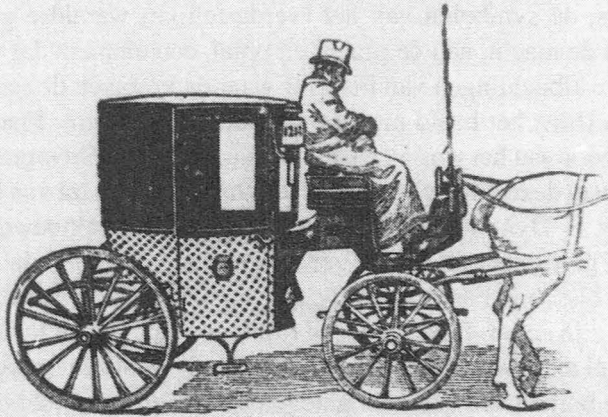
Dit jaar is het 1600 jaar geleden dat de heilige Martinus van Tours overleed. De vele St.-Martensparochies in Vlaanderen zorgen ervoor dat dit Martinusjaar niet onopgemerkt voorbij zal gaan. Ook de St.-Martinusparochie van Ekker-gem-Gent laat zich niet onbetuigd en heeft een interessant programma uit-gewerkt om haar patroonheilige in de kijker te plaatsen.

Bij een bezoek aan de kerk ontdekten we in een zijbeuk een 19de-eeuws beeld van Fiacrius, een weinig bekende heilige in onze contreien. Dit vormde de aan-zet tot een verder onderzoek naar deze mysterieuze figuur verbonden aan deze kerk.

Het is opvallend dat de heilige Fiacrius, ook Friael of Fiakele genoemd, vooral bij niet-Gentenaars bekend is. Sommige oudere Gentenaars weten wel te ver-tellen dat een fiaker een huurrijtuig is, genoemd naar een hotel en/of kerk in Parijs waar dergelijke tuigen gestationeerd stonden. Deze verklaring is echter maar ten dele correct: onder Lodewijk XIV werden huurrijtuigen voor een herberg geparkeerd waar het uithangbord "*Saint Fiacre*" aan de muur hing.

ait, disait-on, par l'intercession de saint Fiacre.
 cycl. Carross. Le *fiacre* est une voiture de louage,
 aussi *voiture de place*, que, dans les villes d'une cer-

impor-
 les par-
 s utili-
 ur faire
 courses,
 tant une
 ution
 e taux
 osé par
 nistra-
 nicipi-
 e cha-
 es villes
 tent ces
 es. Les
 res voi-

Fiacre.

le louage remontent à l'année 1640, époque à la-
 elles firent leur apparition à Paris, mises en
 tion par un industriel du nom de Sauvage. Sans

— 2
 du ba
 nation
 propr
 parol
 de fo

—
 çaille
 riage
 donn
 d'ass
 donn
 ticle
 riel c
 sans

—
 FIA
 l'âme

—
 FIA
 sont]
 FIANC

Een fiaker of huurrijtuig. Volgens de stadsgids van Antwerpen uit 1892 was een gesloten fiaker de helft goedkoper dan rijden in een open koets.

Uit: C. AUGÉ e.a. Nouveau Larousse Illustré. Parijs, (1906).

Foto: Georges Antheunis.

Deze afspanning was gelegen in de Rue Saint Antoine en zoals het nogal eens kan gebeuren werd de naam van herberg getransponeerd op de huurrijtuigen. Deze heilige had in Parijs tevens een bedehuis waar hij aangeropen werd als patroon der tuiniers.

ZIJN LEVENSVERRHAAL

Over het leven van Sint-Fiacrius zijn in het verleden reeds diverse vita gepubliceerd die in grote lijnen overeenstemmen met de heiligenlevens van de mannen en vrouwen die van over het Kanaal onze gewesten kwamen kerstenen. Sommigen onder hen verkozen een leven als eremijt, anderen hielden zich daadwerkelijk met het bekeringswerk bezig en nog anderen, zoals onze Fiacrius, werden door het volk onmiddellijk als wonderdoener erkend waardoor zij a.h.w. automatisch aan de nodige bekendheid raakten.

Niettegenstaande de meeste auteurs de geboorteplaats van Fiacrius ca. 590 in Ierland situeren, is hij volgens een publicatie uit 1661 afkomstig uit Schotland als telg uit een koninklijk geslacht dat reeds sinds generaties diep rooms katho-

liek was. Zo liet zijn grootvader strenge straffen opleggen voor *blasphemieën, oncuysheyt ende vuylicheydt des vleesches...* Opgevoed in een dergelijk milieu verzaakte de twintigjarige troonopvolger aan de kroon, de scepter en aan een mooie prinses, dé symbolen van het (verderfelijke) wereldse gebeuren. Hij verzaakte aan de macht, aan de pracht en praal, een element dat wij terugvinden bij diverse afbeeldingen van Fiacrius waar de kroon en de scepter aan zijn voeten liggen (bijv. het beeld uit Sint-Martinus Ekkergem). Fiacrius liet zijn koningshuis voor wat het was en week uit naar Meaux in Bretagne (Frankrijk). Voorbeelden van deze onthechtingspolitiek vinden we bij tal van heiligenfiguren terug (bijv. H. Dymphna, H. Alexius, H. Augustinus (alhoewel de laatstgenoemde eerst gretig van de aardse genoegens had geproefd). In Meaux werd Fiacrius door bisschop Faron hartelijk ontvangen. Faron had zelf reeds enkele mirakelen op zijn actief. Fiacrius kreeg toestemming om een hut op te trekken naast een kapel toegewijd aan de H. Moeder Gods. Met een spade groef hij op een nacht alle bomen van een nabijgelegen bos uit en mocht dit terrein in cultuur brengen. In dit gegeven zien velen een vergelijkbaar gebeuren met de roede van Mozes en de mantel van Elias waarmee eveneens vele wonderen werden verricht. Weldra kwamen *siecke en bedruckte* mensen naar hem, terwijl anderen door Fiacrius wilden onderwezen worden. In plaats van zich als eremijt te vestigen werd hij door de feiten verplicht een openbaar leven te gaan leiden. Verder maakte hij uit een steen een zetel, redde hij een vader met twee zieke kinderen uit een rivier, waarin ze gesukkeld waren (water brengt leven, is louterend en regenererend). Wie echter niet in de wonderen van Fiacrius geloofde zoals een vrouw uit Meaux, werd met blindheid of ziekte geslagen. Door die boosaardige vrouw mocht geen enkele vrouw het heiligdom van Fiacrius betreden...

Fiacrius overleed op 30 augustus 670 (datum waarop zijn naamfeest wordt gevierd). In 1234 op Drievuldigheidsdag werd zijn lichaam opgegraven en in een reliekschrijn geplaatst. Van dan af kenden zijn relieken een ruime verspreiding, zij werden begeerde aantrekkingspolen voor abdijen en kerken die hierin tal van (financiële) voordelen zagen. Zo geraakten reeds in de 13de eeuw relieken van Fiacrius tot in Gent, Brugge en Kortrijk.

DE DEVOTIE IN HET ALGEMEEN

Omtrent de devotie tot de H. Fiacrius in Vlaanderen en meer bijzonder in Gent kan men gegevens aantreffen in de heiligenliteratuur. Geïnteresseerden verwijzen we naar de uitgebreide bibliografie achteraan deze bijdrage. Wel vestigen we toch de aandacht op de studie van M. De Jonghe en D. Vandromme omdat deze auteurs uitgebreid ingaan op de vita van Fiacrius en op de verering in onze gewesten.

Aanvankelijk was Fiacrius een thaumaturg (wonderdoener). Volgens het boekje uit 1661 was Fiacrius patroon in alle siekten, maar toch wordt de nadruk gelegd op de kwalen van de ziel en van het gemoed, "*waarmee menich armen mensch licht hier in Nederlandt*", en verder: "*Wy syn hier vol van druck en vlotten in de zee des werelts vol van angst, pijn, droefheyt ende wee, weest ons een medecijn, vertrooster in ons kermen...*". Fiacrius zouden we misschien kunnen omschrijven als een psychiater avant-la-lettre...

Uit diverse cantaten leren wij dat hij in Frankrijk en elders in de eerste plaats wordt aangeropen tegen buikloop en darmkrampen (mogelijk veroorzaakt door het eten van rotte appels). Ook dysenterie en *troussegaland* staan op zijn werkprogramma (troussegaland blijkt een oude benaming te zijn voor cholera). Verder *behandelt* hij ook graveel (nier- of blaasziekte), hemorroïden en gezwellen. In meerdere cantieken is er sprake van "*le fic de Saint-Fiacre*" (in het latijn betekent *ficus* een vijg en *fic* is een grote wrat bij rund of paard, mogelijk wijzend op een kankergezwell). Uit diverse zinspelingen blijkt vrij duidelijk dat men in feite op venerische ziekten doelt "*touchés de mal honteux*"; "*ceux qui du chancre affamé, leur pauvre corps est rongé*"; "*ce sale accident*"; "*fâcheux mal et vilain*"; "*les membres ulcérés tout remplis de pourriture*"; enz. Dat hij zelfs op koninklijke belangstelling kon rekenen leren we uit het feit dat de Franse predikant Bossuet, tevens bisschop van Meaux, Fiacrius plechtig aanriep voor de fisteloperatie van Lodewijk XIV.

Maar Fiacrius zou zich ook nog op een ander terrein specialiseren, m.n. de genezing van zieke kinderen, later beperkt tot de aandoening van de "*oude man*". Hieronder verstaat men "rachitis" en hoogstwaarschijnlijk ook andere kwalen zoals achterlijkheid, ondervoeding, tuberculose, enz. De officiële medische term voor "oude man" is progerie, een uiterst zeldzame ziekte waarbij zeer jonge kinderen het uitzicht krijgen van een hoog bejaard persoon met piepend stemmetje, grijze haren...

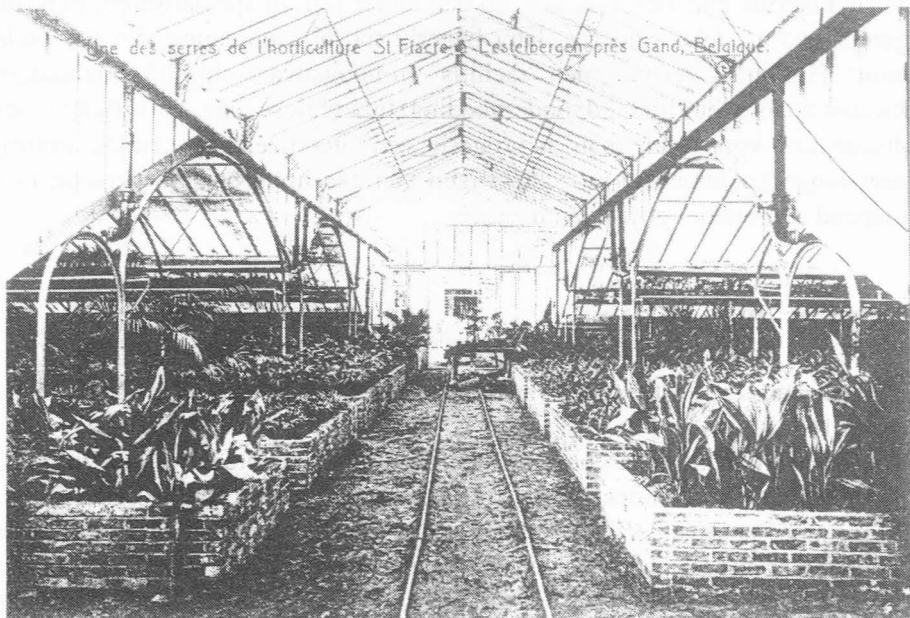
DE VERERING IN GENT

Te Gent gaan de oudste sporen van deze heilige terug tot het einde van de 15de-begin 16de eeuw.

Tijdens werken in de crypte van de Sint-Baafskathedraal werden in 1936 muurschilderingen ontdekt. Ze zijn te dateren tussen 1480 en 1540. Een aantal, waaronder Fiacrius, beelden heiligen af die door het volk werden vereerd en moeten hier dus als votiefbeelden beschouwd worden. Ook de stijl is volks en direct. Op een pijler worden Sint-Fiacrius, de heilige Stefanus en Leonardus afgebeeld. Fiacrius wordt voorgesteld in een monnikspij met in de rechterhand een boek en een beurs, in de linkerhand een spade. Dit laatste attribuut verwijst

ongetwijfeld naar onze heilige en het is precies om dit voorwerp dat Fiacrius tot patroon van tuiniers, hoveniers en bloemisten werd verkozen. Op het domein in Meaux kweekte hij groenten en fruit om in het levensonderhoud van de pelgrims te voorzien. In Frankrijk, Wallonië en Kortrijk wordt hij bijzonder vereerd door de fruit- en bloementelers en werden broederschappen ter ere van hem opgericht. Merkwaardig is wel dat hij in Gent - stad van bloemen - in deze sector geen enkele rol van betekenis heeft gespeeld. Noch de kronieken van de Groenen Briel, noch van Sint-Martinus Ekkergem reppen met geen woord over zijn patroonschap van tuiniers en bloementelers. Een mogelijke verklaring voor dit merkwaardige gegeven is dat in 1648 in de Sint-Michielskerk de eerste broederschap van hoveniers en plantkundigen door Bisschop Triest werd opgericht of minstens door hem aanbevolen en dit onder aanroeping van de heilige Dorothea. Op haar naamfeest werd haar altaar onder een pracht van bloemen versierd, een initiatief dat later zou leiden tot een bloemententoonstelling en nog later tot de wereldberoemde Gentse floraliën. Nu Dorothea tot beschermster van hoveniers en bloemenkwekers was uitgeroepen, had het geen enkel nut meer om Fiacrius als een mogelijke concurrent naar voor te schuiven. Hij werd immers reeds aangeropen voor allerlei kwalen die met bloemen en planten geen uitstaans hadden.

In de regio Gent is er slechts één bedrijf bekend dat zijn activiteiten onder de bescherming van Fiacrius stelde, met name *Horticulture St. Fiacre* aan de Dendermondsesteenweg te Destelbergen. De thans 93-jarige Mevr. Paul Struye-Cardon de Lichtbuer wist ons nog te vertellen dat dit bedrijf in feite een expe-

Serres van A. Cardon de Lichtbuer te Destelbergen, genaamd "Horticulture St-Fiacre".
Prentkaart verz. Roger De Smul.

ditiecentrum voor bloemen en planten was, opgericht in 1907 door haar vader Alphonse Cardon de Lichtbuer. Aanvankelijk bezat hij een kleine bloemisterij in Merelbeke, maar vanwege zijn familie kreeg hij nogal wat tegenwind, want *iemand van adel hoefde toch niet te werken...* Nadien richtte hij een expeditie-firma op in Destelbergen. Waarom hij zijn bedrijf naar Sint-Fiacre noemde is niet bekend aan onze zegspersoon. Zij herinnert zich niet ooit een beeld van deze heilige gezien te hebben, noch van enige verering is er ooit sprake geweest. Zij suggereert dat haar vader vermoedelijk wist dat Fiacrius in Frankrijk de patroon voor bloemisten en tuiniers bij uitstek was. Zijn erfgenamen verkochten de bedrijfsgebouwen, waarna er zich het geneesmiddelenbedrijf "Pharma Union" kwam vestigen. Wegens de sterke concurrentie in deze sector legde de firma enkele jaren geleden de boeken neer en kwam er opnieuw een andere zaak.

Verering in de abdij Groenen Briel

*Comt hier gij menschen al van iedereen verlaten,
 Friael Godts grooten vrient sal comen u ter baten,
 Gij die daer hebt soo menich siecke kindt
 Dit is den water-back daermen gesontheit vindt
 Alhier tot Groenen-Briel in de Stadt Ghendt gelegen
 Daer heeft soo menich mensch syn welvaert wedere kregen,
 Dit is het goede huys alwaer van langhen tijdt
 Een ieder syn gequel en sieckten wierde quydt
 Geen kancker soo vervuylt, geen rotheyt van de leden,
 Oft sy en syn gheweert door u goede ghebeden.
 O helper van ons pijn! geen die soo was ghequelt
 Met sieckten, oft en is in sterckheyt weer ghestelt.
 Geen droefheyt oyt, geen pijn op 't aertlicheryche.
 Die niet en syn door u ghesesen alghelycke.*

Deze erg vleiende toeristische reclameboodschap over onze stad lezen we in een 17de-eeuwse "*Aenroepinghe tot den H. Friael, Patroon in alle Sieckten*" opgenomen in een uiterst zeldzaam boekje, uitgegeven te *Ghendt bij Maximiliaen Graet* in 1661 (Centrale Bibliotheek Universiteit Gent). Het boekje werd door de toenmalige abdis van den Groenen Briel, Anne-Marie Van Hamme, besteld om pelgrims aan te moedigen de heilige te komen vereren in de aan hem toegewijde abdijskerk. De auteur van deze biografie, priester Jacobus Huylenbroucq droeg het werk op aan deze abdis. Het geschrift is opgesteld in de geest van de contra-reformatie met vooral de nadruk op het religieus, devotie-neel en onthechtingsaspect van Fiacrius. Christus was zijn voorbeeld en hij volgde de oproep "sequere me" van Hem die het kruis opnam. Op zijn beurt

werd Fiacrius een toonbeeld voor de abdis die deze levenshouding doorgaf aan de gelovigen...

In het boekje uit 1661 worden de moeders tot Fiacrius uitgenodigd die *"daer hebt soo menich siecke kindt, dit is den waeter-back daermen gesontheit vindt"*. Naast een hygiënische functie heeft water sinds de oudheid ook een rituele, heilbrengende, regenererende eigenschap zowel voor de geest als voor het lichaam. Denk maar aan de vier levensstromen die uit de levensfontein ontspringen, het water van de heilige Ganges, het doopsel van Christus, enz. In de meeste bedevaartsoorden vindt de pelgrim water met een heilende functie dat hij later naar huis kan meenemen. In het geval van de Groenen Briel zit het hele waterritueel vevat in een novene: het water uit *den back* dient gedurende negen dagen samen met brood, eveneens ter plaatse te verkrijgen, in het eten van het zieke kind gemengd te worden; elke dag moet het kind met dit water gewassen worden en moeten zijn klederen er mee besprenkeld worden. Op een gravure is een non te zien die water en brood aan een moeder overhandigt, terwijl een andere religieuze een papperig, ingebunseld kind met een reliekschrijn zegent. Mogelijk is het hier een voorstelling van abdis Van Hamme, want zij was het die het reliekschrijn aan het klooster schonk. Verder dienen gedurende negen dagen zeven Onze Vaders en zeven Weesgegroeten gebeden te worden. Het kind dient de medaille over zich te dragen waarmee het dagelijks zal gezegend worden...

Op de feestdag van Sint-Fiacrius kan men in de *"Abdye van Groenenbriele voorbij het Clooster der Eerweerde Paters Augustijnen binnen Ghendt op den XXX Augusti eenen vollen aflat verdienen ende alle daghen eenen aflat van 40 daghen, voor de ghene die in de Seghen-Capelle voor het beeldt van den selven Heylighen sullen lesen vyf vader onse, ende vyf Weest Ghegroet..."*.

Omtrent de medaille van de H. Fiacrius zijn we bijzonder goed ingelicht door de beschrijving uit 1908 van Ch. Gilleman. Op de rectozijde wordt de heilige als een monnik voorgesteld met zijn onmisbare attributen: de spade en het boek. Op de versozijde wordt de H. Margareta met kruis afgebeeld, terwijl zij een draak vertrappt. Deze heilige wordt voornamelijk aangeroepen door toekomstige moeders. Volgens Gilleman bezat het Musée Archéologique de Gand eveneens een dergelijke medaille, maar bij navraag kon men ons dit niet bevestigen.

Op de plaats van het vroegere klooster van Groenen Briel waar het bedevaartsoord ter ere van Fiacrius gesitueerd was, verrijst nu het Sint-Lucasziekenhuis.

Als laatste wilsbeschikking legateerde Simon de Mirabello; ruwaard van Vlaanderen, in 1341 een aanzienlijke som geld voor de stichting van een klooster voor

religieuzen behorende tot de orde der Augustinessen, op het Hof ter Walle (Sersanderswal). Omwille van moeilijkheden bij de uitvoering van zijn testament kwam de stichting niet van de grond alhoewel reeds in 1346 een kapel werd ingewijd. In 1362 kregen de abten van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersabdij van paus Innocentius VI de opdracht om de stichting af te werken. Zij kochten grond en een woning aan de Groenen Briel van Filip Vilain, heer van het Sint-Janssteen. In 1370 schonken Jan Vilain en zijn gemalin jonkvrouw Margareta Briseleste hun huis, genaamd *van den Briele* aan het klooster der Victorinen, ook bekend als het klooster van Sint-Margareta (hier ligt mogelijks de verklaring van de aanwezigheid van de H. Margareta op de medaille van Sint-Fiacrius). Op 1 december 1372 werd de gemeenschap tot abdij verheven onder de naam van Sint-Margareta ter Groenen Briele.

Nadat de beeldenstormers in 1566 er lelijk huis hadden gehouden, werd in 1578 de abdis samen met twaalf religieuzen en negen lekezusters naar Aalst verjaagd waar zij werden gevangen genomen en via Vilvoorde uiteindelijk in Doornik belandden. In 1580 richtten de Calvinisten in de abdij een school op voor twaalf arme kinderen, waarvoor jaarlijks voor elk kind 12 pond grooten diende betaald te worden. Bij de terugkeer van de religieuzen moest de abdij nagenoeg volledig herbouwd worden. De Aartshertogen Albrecht en Isabella speelden hierbij een belangrijke rol.

Op 30 januari 1649 wordt Anna-Marie Van Hamme benoemd tot abdis in opvolging van Francisca Thevelin († 26 maart 1648). Het is moeilijk te achterhalen wanneer precies de verering tot Sint-Fiacrius in de Groenen Briel op gang kwam.

Op 17 juni 1616 werd de heropgebouwde kerk ingewijd door Bisschop Henricus van der Burcht uit Kamerijk: *deze Kercke is ghewijt in de eere van Sente Fiacry ter eeren Goeds*". Op 30 augustus 1619, *op Sente Fiacrys dagh doen begoens men de quade huusen te breken om het nieu huus te maken, op de syde van Meuillenlersstrate ende den vyfsten september doen begoens men de fondamenten te leegghen...*

Het is echter onder impuls van abdis Anne Marie Van Hamme, aan wie het hoger geciteerde boekje werd opgedragen, dat de verering tot Sint-Fiacrius een grote toeloop kende. Zevenentwintig jaar lang bestuurdde zij met wijze hand dit klooster. Zij zorgde ervoor dat de relikwieën van de heilige Fiacrius en van de heilige Margareta in twee zilveren, kunstig vervaardigde schrijnen werden opgeborgen.

Priester Huylebroucq had ongetwijfeld naast een huldebetoon aan het adres van de abdis, ook de bedoeling het bedevaartsoord in de kijker te plaatsen. Hij eindigde met de belofte dat *"in Groenen Briele uytnemende gratiën en ver-*

troostingen worden bekomen voor alle siecke en bedruckte menschen die syne H. reliquien komen besøeken [...] hij geneest lichamelycke en geestelycke ziecken [...] sielen suchtende onder het swaer paeck der sonden. Hij bezorgt groote weldaden aen alle droevighe ende ellendighe menschen soo kleene kinders als andersins. Alhier ist dat syne heylyghe Reliquien naer duysent jaeren overlijden syn rustende [...]

Onder de vele bouwwerken die abdis Van Hamme liet uitvoeren ter verbetering van de levensomstandigheden voor de religieuzen, vermelden wij een *gloriette in den hof en drie gheteraste kelders* waaronder een wijnkelder. Bij dit laatste zal hun patroon, die een leven in onthechting leidde, zeker niet tot voorbeeld gediend hebben.

Op 16 juli 1500 hadden de religieuzen, de abdis en het klooster van Sint-Margareta van den Groenen Briel toelating gekregen van de aartshertog van Oostenrijk om twee zwanen te houden in de grachten van het klooster, om er in rust en vrede van te genieten. In een document, gedateerd 3 september 1674, lezen wij dat de religieuzen *naer oude ghewoonte ook pillekens van Aloës maakten en verkochten* (aloë is een plant die tot de familie van de lelie-achtigen behoort; in de geneeskunde wordt ze o.a. als tonicum aangewend om de maag te stimuleren, als purgatiemiddel, maar anderzijds ook voor het kleuren van wol, katoen en zijde).

Uit een voorgebod van 1 april 1530 leren we dat ook nog om andere redenen naar de Groenen Briel wordt gepelgrimeerd: *ende omme dat den dienst Godts die men by daghe ende by nachte doet binnen dyveersche cloosters conventen ende Godtshuusen staende ten Groenen Briel ende daeromtrent, grootelics verachtert werd by den onghereghelden, beroerte ende onghestadichede daghelicx ghebuerende by den heerbeerghen, bordeelen enden lichten leevene van den personen aldaer wonende ende omme daer inne te voorsiene, zo ghebieden van heere ende toet weeghen dat allen den ghueene van lichten levene ende hemlieden daer mede gheneerende, tsyn vrouwen, weerdinnen, lichte meysins oft hooftvrouwen rumen, vertrecken ende verhuussens van den selven Groenen Briele [...]. Zij mogen wonen op Over Schelde daer van hauts toe gheoordyneert.*

In 1796 werd tijdens de Franse bezetting de abdij, zoals zovele andere, afgeschaft en werden de gebouwen als nationaal goed verkocht. Nog voor het ziekenhuis van de H. Familie er verrees, zoals wij het thans kennen, stond er nog de textiel fabriek van Rosseel en De Vos, later Rosseel en Cie. Dit was het definitieve einde van de verering tot Sint-Fiacrius in de Groenen Briel.

DE VERERING IN DE SINT-MARTINUSKERK

Na een korte breuk duikt Fiacrius reeds in het midden van de 19de eeuw op in de kerk van Sint-Martinus op Ekkerghem. Uit het handboek van de *Cure en pastorye van St. Martens 't Eckerghem* is niet af te leiden wanneer precies deze verering werd opgestart. De kerk die vanaf 26 september 1798 werd verhuurd met verkoop van eigendommen, werd na het Concordaat van 1802 opengesteld. Zij fungeerde aanvankelijk slechts als dochterkerk van Sint-Michiels (eertijds was andersom). In 1809-1810 werd ze gebruikt als hooimagazijn en werden de diensten in de Carmelietenkerk gecelebreerd. Tussen 1831 en 1835 was ze onderdeel van een krijgshospitaal.

Bisschop J. Vandevelde (1829-1838) heeft het reliekschrijn uit de Groenen Briel aan pastoor Albertus Josephus Hoet overgedragen. Deze Franciscaan was van 1819 tot 1835 pastoor van Sint-Martinus. Daar de kerk tussen 1831 en 1835 dienst deed als krijgshospitaal en J. Vandevelde pas in 1829 tot bisschop werd gewijd, zal het schrijn waarschijnlijk in de periode 1829-1831 in deze kerk terechtgekomen zijn.

Besloten in een zilveren remonstrantie te voren toebehorend aan de Abdij Groenenbrielle alwaer zij met veel godvrugtigheyt was geeert ende eenen grooten toeloop bekomen had. De H. Fiacrus wordt als bijzonderen patroon tegen de kwijnende ziekte (gemeynlijk bekend onder den naem van den ouden man) aanroepen. In zelfde remonstrantie zitten relieken van het H. Kruys, s. Petri, s. Augustine, s. Margareta, s. Vincenti, s. Monica, s. Ursula, s. Victoris, s. Andrea, s. Catharina, s. Blasius, s. Jacobi, s. Cecilia, ende dat met goede attestatie en authentiaire brieven overgeleverd door syne hoogweerdigheyt J. Vandevelde, bisschop van Gent. Tot zover het handboek over het reliekschrijn. Hoewel in de doopkapel van de kerk een reliekschrijn uit de tweede helft van de 17de eeuw bewaard wordt, kon niet uitgemaakt worden of het schrijn iets te maken had met Fiacrius.

Het houten, gepolychromeerd beeld van Fiacrius in de Sint-Martinuskerk staat op een neogotische sokkel wat eerder tot de uitzonderingen behoort. De fysionomie van deze man doet denken aan deze van een geletterd man, de rechter hand rust op de spade, in de linker houdt hij een open boek; met zijn linker voet vertrappt hij zijn kroon en scepter als toonbeeld van het afwijzen van de "wereldse vergankelijke glans en glitter". In de pastorie is tevens een plaasteren replek bewaard en stelt een schilderij op doek Fiacrius voor die een adelbrief en kroon ontvangt. Dit schilderij is niet gesigneerd en niet gedateerd. Mogelijk betreft het een historiserend tafereel of ex-voto. De heilige, gehuld in een pij staat voor een hut met een spade in de hand. Er naast bevindt zich een kapel met het beeld van Maria met Kind in een nis. Een paar biedt hem een perkament aan met een kroon op een rood fluwelen kussen en wordt gevolgd door een dame met twee kinderen. Fiacrius is de enige heilige die een spade als attribuut heeft.

Gepolychromeerd houten beeld van de H. Fiacrius in de St-Martinuskerk te Gent.

Christus echter, die hij wilde navolgen, komt wel als tuinier met spade voor, daar waar hij verschijnt aan Maria-Magdalena na zijn verrijzenis.

De bewaarde beelden in Frankrijk en Wallonië hebben een meer volks karakter: de heilige wordt ten voeten uitgebeeld als een echte tuinier, een man van het land, steeds vergezeld van de spade en meestal van een opengeslagen boek. Nu eens draagt hij de pij van een franciscaner monnik, dan weer dat van een eenvoudige leek. Er zijn ook beelden bekend waar Fiacrius de voet zet op een kroon en scepter, bewijs van zijn afwijzen van het aardse...

In Gent wordt momenteel geen enkele belangstelling aan de dag gelegd voor de persoon van Fiacrius. Zo werd in de publicatie "Duizend jaar Ekkergerm" (1974) met geen woord gerept over de devotie tot deze heilige. E.H. De Brauwer, in 1958 aangesteld als deken van Sint-Martinus, stelde vast dat zich op regelmatige tijdstippen bedevaarders uit de regio Roeselare bij Fiacrius aanmeldden om de genezing voor kinderen (oude man) of volwassenen af te smeken. Meestal werd een postbode, vergezeld van twee à drie leden van de familie, afgevaardigd. Zij brachten zelf lintjes, brood en water mee om te laten zegenen, soms deden ze een ommegang rond de kerk en lieten een mis opdragen of deden een offergave van kaarsen. De deken gaf hen meestal een medaille van het H. Scapulier, want hij beschikte niet over een medaille van Fiacrius.

In de jaren zeventig ondernam deken De Brauwer een reis naar Meaux. In het gedenkboek vond hij een brief, gedateerd 23 april 1850, waarin het relaas wordt weergegeven van een priester uit Parijs die de Sint-Martinuskerk op Ekkergerm bezocht: *ik zag een aantal kruikjes gevuld met water. Het water werd er gewijd onder de aanroeping van de H. Fiacrius; de bedevaarders namen het mee voor hun zieke kinderen.* Een ander verhaal komt van een pater, behorende tot de Trappistenorde, en geboren in Lebbeke die vertelt dat zijn jongere zuster zwaar ziek was in de jaren twintig. *De plaatselijke dokter zag geen uitkomst. Moeder stuurde iemand naar Ekkergerm op bedevaart, de kleine kreeg beternis en genas.*

De Katholieke Encyclopedie vermeldt eveneens de Sint-Martinuskerk waar Fiacrius wordt aangeroepen tegen rachitis. Er wordt aan toegevoegd dat men vroeger het hemd van een zieke in het water van een bron dompelde die aan Fiacrius was toegewijd. Het hemd diende te drogen terwijl de zieke het droeg en naarmate het linnen droger werd, zou ook de kwaal afnemen...

Daar ook in Brugge en Kortrijk - na de restauratie van de Sint-Maartenskerk kreeg de devotie voor Fiacrius een nieuw elan - deze heilige vereerd wordt of werd, rijst de vraag waarom bewoners uit de regio Roeselare naar Gent afzakken, terwijl ze hun heil toch dichterbij huis konden vinden. Volgens deken De Brauwer verklaarden zij dat het om een oude familietraditie ging, terwijl de be-

kende volkskundige Walter Giraldo uit de mond van een zegsvrouw uit Deerlijk, die tot in 1952 regelmatig naar Fiacrius op Ekkergerm kwam *dienen* (bedevaarten in opdracht van derden), een andere verklaring optekende: *Op de Kortrijkse Sint-Maartenskerk hoef je niet te rekenen, want men heeft er geen relikwie, maar in de kerk van Ekkergerm (Gent) daar moet je hem gaan dienen, daar hebben ze immers een relikwie!* Tussen de twee wereldoorlogen ging ze af en toe naar Ekkergerm dienen tegen de oude man. De toenmalige pastoor, Juliaan den Haerynck, pastoor van 1899 tot 1933, bezat in zijn huis een kapel, waar hij flesjes water verstrekte om de klederen van de kinderen mee te besprenkelen. Hij had het niet onder de markt om de gelovigen naar zijn kerk te lokken en hij zag er niet tegen op om extra aan liefdadigheid te doen, ook zijn *maarte* (meid) stelde alles in het werk om het de bedevaarders van buiten de stad naar de zin te maken (koffie, koek, enz.). In de pastorij bestaat een lijst van bedevaarders die in Ekkergerm de HH. Cornelius en Fiacrius kwamen vereren. Sinds 1955 kwamen er 145 personen hoofdzakelijk afkomstig uit de regio Roeselare, Ardoeie en Staden. Een enkeling was afkomstig uit Lochristi en Munte, slechts zeven personen kwamen uit Gent zelf. Daar de twee confrerieën samen zijn gesmolten, weten we zelfs niet wie enkel voor de H. Fiacrius komt.

Op een bidprentje uit de tweede helft van de 19de eeuw lezen we dat men in de Sint-Martinuskerk op Ekkergerm twee heiligen-kinderspecialisten kan aanroepen (dit is eerder uitzonderlijk), m.n. Fiacrius tegen de oude man en andere plagen en Cornelius in het bijzonder tegen de kinkhoest en de *sessens* (stui-pen). Op een herdruk uit 1913 zijn de *sessens* vervangen door de medische term stuipen of de vallende ziekte, maar er worden *bemethoden* aan toegevoegd.

In hun studie over Sint-Fiacrius verwonderen de auteurs De Jonghe en Vandromme zich er over dat de voornaam Fiacrius nagenoeg nooit voorkomt, hij is nochtans de specialist kindergenezer bij uitstek. Ook wij hebben deze voornaam nooit opgetekend.

Fiacrius is tevens de tweede patroon van de kerk te Waterland-Oudeman. Hij wordt er, in analogie met de naam van het dorp, aangeroept tegen de oude man, er wordt in zijn naam water, brood en een medaille meegegeven.

In de stad Gent heeft Fiacrius gedurende eeuwen vele genezingen verricht, veel bedroefden getroost en van hun kwellingen verlost, nu is hij helaas in de vergeethoek gesukkeld. Misschien zal deze bijdrage u er toe aanzetten om eens met hem kennis te gaan maken in de mooie Sint-Martinuskerk op Ekkergerm.

Roza DE VRIENDT i.s.m. Beatrix Baillieul, licentiaat Geschiedenis,
prof. dr. em. Alexander Evrard en Roeland Van De Walle, licentiaat Kunstge-
schiedenis

IN SINT-MARTENS-KERK

(AKKERGEM) TE GENT

Berusten en worden met dagelijkschen toeloop van Bedevaarders, geëerd de Relikwiën van den Heiligen FIACRIUS, bijzonderen Patroon tegen de kwijnende ziekten der kinderen, namelijk tegen de ziekte Ouden Man, genoemd, en andere plagen.

De Heer is wonderbaar in zijne Heiligen.

Ps. LXVII, 36.

NOVENE

ter eere van den H. FIACRIUS

Van ouds is men gewoon gedurende negen dagen het volgende te onderhouden :

- 1° Alle dagen zeven *Onze Vader*, en zeven *Wees gegroet* lezen, ter eere van den H. *Fiacrius*.
- 2° Alle dagen van het gewijd water en brood in het eten van het kind doen.
- 3° Alle dagen het kind wasschen met het gewijde water, en er zijne kleederen mede besproeien.
- 4° Het kind de medalie laten dragen, en het met dezelve dagelijks eens zegenen.

De feestdag van den H. *Fiacrius* wordt jaarlijks op den laatsten Zondag van Augustus zeer plechtiglijk gevierd. — De solemneele Hoogmis geschiedt ten 9 uren, de vespers ten 3 uren, daarna het solemneel Lof en Sermoen.

Men zegent ook dagelijks met de Relikwiën van den H. *Cornelius* tegen den *Kinkhoest* en de *Sessens*.

Uren wanneer men zegent :

Geheel den voormiddag — 's Namiddags van 21/2 tot 51/2 ure.

Noveen H. *Fiacrius*, 19de eeuw.

Verz. Roza De Vriendt.

LITERATUURLIJST

Uitgegeven bronnen

- J. HUYLENBROUCK, Het leven van den H. Fiacre. Gent 1661 BRUG nr G1067.
Copie van den Handboek van de Cure en pastorije van St.-Martens 't Eckergem gemaect door mr Zachmoortel pastor van de zelve prochie en gecontinueert by Jan Coene opvolger, overdruk CALLION. Gent 1853 BUG G 15022.
Confrerieën H. Cornelius en Fiacrius. Gent 1955 - Archief pastorij.
JEAN-ERNEST, Abrégé de la Vie et miracles du très Saint illustre et miraculeux confesseur Saint-Fiacre, vicaire gén. de Liège. Luik 1681.

Werken

- Duizend jaar Ekkergerm, uitgave G. MORTIER. Gent 1974, pp. 235-236.
F. DE POTTER, Gent van den Oudsten Tijd tot Heden, dl. 8, Gent 1884-1933, p. 235-236.
J. CUISENIER, L'Art Populaire en France. S.1. s.d.
Dictionnaire des Saints Breton. Parijs 1985.
A. VER ELST, Folkloristische Tijdspiegel voor België. S.1. s.d.
C. AUGÉ, e.a., Nouveau Larousse Illustré. Parijs, (1906).
De St.-Fiacre kapel te Lérinnes, in: De Brabantsche Folklore, aug. okt. 1929
Un Voleur d'Antiquités, in: Le Soir, 3-1-1976 (diefstal van 20-ste eeuwse beelden van S. Fiacre en S. Martin uit Lillois).
M. DE JONGHE en D. VANDROMME; Sint-Fiacre, patroon van de Sierteelt en groenvoorziening, in: Groen in West-Vlaanderen, S.1. s.d.
K. Hofbouwmaatschappij Sint-Fiacre. Kortrijk 1989.
K. DEVOLDER, De Gentse Gemeenteraad en haar Leden 1830-1914. Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Gent 1994.
E. HOUTMAN; Abbaye de Groenenbriel à Gand, in: Monasticon Belge, dl. VII. Province de Flandre orientale, dl. 4. Luik 1984, p. 731-747.
De Katholieke Encyclopedie o.l.v. P. VAN DER MEER.
C. GILLEMEN, Numismatique Gantoise. Médaille Sainte Marguerite et de Saint-Fiacre (abbaye du Groenen Briel), in: Revue Belge de Numismatique, LXIV, 1908, pp. 174-183.
Bollandistes-Acta Sanctorum 30 août Ansart. Histoire de St.-Fiacre. Parijs 1783.
W. GIRALDO, Volksdevotie in West-Vlaanderen. Brugge 1989.
V. VANDER HAEGHEN, Het Klooster ten Walle en de Abdij van den Groenen Briel - stukken en oorkonden. Gent 1888.
Catalogue musée en Piconrue, Bastogne - l'Almanach des Vieux Ardennais - Traditions des Saints de l'été. 1994.
M. GOOSSENS, Sint-Baafskathedraal: crypte, in: Gent, duizend jaar Kunst en Cultuur, dl. 3, Gent 1975, pp. 75-88.
L. SIMOENS, Onze heiligen in kerk en kapel 2 - Bisdom Gent. 1952.
E. DHAENENS, Sint-Baafskathedraal te Gent. Gent ????
KERVYN DE VOLKAERSBEKE, Les églises de Gand, dl. 2 - Eglises paroissiales et oratoires, Gent 1858.
G. CELIS, Het Gentsche Volksleven. Gebruiken en Plechtigheden naar datum gerangschikt. Sint-Amansberg 1924.
A. VAN DIJK, Folkloristische Sprokkelingen - Waterland-Oudeman, in: Oost-Vlaamse Zanten, jg. 3, nr. 6, 1928, p. 107.
Het Bisdom Gent 1559-1991. Gent 1991.
J. DECAVELE en J. VANNIEUWENHUYSE, Archiefgids. Gent 1983.

Met dank aan de heer Roger De Smul, pastoor Johan Goedefroot en Frans Van Bost (maakte melding van het bestaan van een medaille uit Ekkergerm in zijn collectie)

NASCHRIFT

Een goede reden, dachten wij, om eens een bezoek te brengen aan de Ekkergemkerk, anders gezegd St-Martinus. Hoeveel Gentenaars zijn daar nog nooit binnen geweest?

Een bijkomende reden is het feit dat het in 1997 1600 jaar geleden is dat de Heilige Martinus van Tours overleed. Dit wordt in juli en augustus herdacht onder de vorm van voordrachten, tentoonstellingen, rondleidingen en wandelingen door Ekkergem.

Dat Martinus toch wel een zeer populaire Heilige was moge blijken uit het feit dat er in Frankrijk bijna 4.000 parochies naar hem genoemd werden, in België ongeveer 400 kerken Martinus als patroonheilige hebben en er in het Bisdom Gent niet minder dan 45 St-Martinusparochies zijn.

Wanneer u dit tijdschrift ontvangt zijn de acties rond deze herdenking al begonnen, maar geen nood, er komt nog veel achter, te veel om hier op te sommen. Wilt u daarvan op de hoogte blijven en vreest u iets te zullen missen in de kranten, dan kunt u misschien best eens contact nemen met het Parochie-secretariaat St-Martinus - Ekkergemstraat 203 - Tel.: 225.24.61.
